

Etablering av private skular må ikkje setja den norske einskapsskulen i fare.

Frislepp av skular

OFFENTLEGE SKULAR KAN missa ein stor del av elevgrunnlaget og somme kan bli nedlagde som følgje av auka konkurranse.

Fritt skuleval synest å medføra sterk konsentrasjon om dei mest sentrale, vidaregåande skulane. Ein del utkantskular kan bli taparar, særleg om dei også manglar dei mest populære utdanningstilboda. I tillegg kjem auka konkurranse frå private skular, både i grunnskulen og den vidaregåande skulen.

DESSE ENDRINGANE VIL i beste fall betra kvaliteten i den norske einskapsskulen, slik dei svenske erfaringane tyder på. Fleire internasjonale granskningar syner at einskapsskulen ikkje fungerer godt nok når det gjeld kunnskapstileining, og heller ikkje når det gjeld utjamning av klasseskilnadene. Kvalitetsforbetring er naudsynt, uavhengig av konkurransestatusjonen.

Det er brei politisk semje om å gje rom for privatskular med alternativ pedagogikk. Jamvel ihuga forsvararar av einskapsskulen kan finna på å senda sine eigne barn til slike privatskular. Også livssynsskular har etter kvart fått brei støtte.

På stader med lite elevgrunnlag kan baa desse typar friskular fortrenge offentlege skular. I så fall risikerer somme foreldre og elevar å missa valfridomen. På den andre sida er det også døme på at friskular blir brukte som ein reiskap til å oppretthalda det lokale undervisningstilbodet når offentlege skular blir nedlagde. Då er det kommunestyra som blir spela sjakk matt, ettersom 85 prosent av utgiftene, bortsett frå husleiga, følgjer med elevane til dei private skulane.

Som om ikkje lokalpolitikarane har nok med å manøvrera i dette terrenget, har dei kommersielle kjedeskulane også innteke bana. Desse skulane har rett nok ikkje lov å ta ut profitt av drifta, slik lova er i dag, dei kan berre posisjonera seg i marknaden i håp om lovending. Etableringsviljen er likevel så stor at kjedeskulane kan rokka ved den etablerte, offentlege skulestrukturen.

SÅ LENGE OFFENTLEGE kassar betaler storparten av utgiftene til alle godkjende privatskular, blir den frie konkurransen på skulemarknaden like lite reell som han no er på helsemarknaden. Eit skulefrislepp utan politisk styring er å vika unna dei vanskanen ein ikkje-fungerande marknad medfører.

Det overordna, politiske målet må vera å gjera den offentlege skulen mest mogleg attraktiv. Likt tilbod til alle elevar, uavhengig av foreldreøkonomi og samfunnsklasse, er ein av dei mest sentrale verdiane i det norske samfunnet. Vi må tola eit større innslag av privatskular baserte på alternativ pedagogikk og livssynsskular, slike skular skal ha stort spelerom. Rema 1000-skular bør vi greia oss utan.

Nødvendig og selvsagt

FORSVARSDEPARTEMENTET i Washington melder at reglene for avhør av fanger i Irak og ellers blir brakt mer i overensstemmelse med Genèvekonvensjonene. Det burde være selvsagt at de var det. Praksis i Abu Ghraib-fengslet gjorde ikke det, og overgrepene fremsto i en sammenheng som oppmuntret til slikt.

Pentagon sier at man nå rydder opp i ukklarheter. Det er en forskjønnelse for at amerikanske myndighetspersoner hadde latt forstå at man ønsket en såkalt tøff behandling av fangene. Så fikk man det til overmål i noen tilfeller. Hvor mange vites fortsatt ikke. Et rettslig oppgjør er innledet med dem som var litt for tøffe, mens de som hadde latt forstå toer sine hender. Nå er nye regler sendt ut. Ventelig går informasjonen om hva som går an og hva som ikke kan tillates også til USAs nye justisminister. En av dem som lot forstå.

Kaldt vann i blodet

En kunstner vil taue isfjell fra norskekysten til Belfast for å bidra til fred i Nord-Irland. Da skal i alle fall ikke hun få fred. Det er som kjent lettere å finne fredsmeklere i Norge.

«Den britiske tronarvingens andre bryllup møtes med null respekt. Null.» (Prins Charles, bildet.)
FRA ARTIKKEL I VG

«Ikke prøv dere på å lage vodka (bildet) av annet enn korn og poteter! Det er budskapet fra Norge til EU-kommisjonen.»
FRA ARTIKKEL I NATIONEN

Motstanderne av juryordning omtaler jurymedlemmene som inkompetente og fordomsfulle. Men forskjellen mellom lekmennene og fagfolket har aldri vært mindre, skriver politisk redaktør Trine Eilertsen.

Seiglivet juryordning

KOMMENTAR

••• TRINE EILERTSEN

Vi kan prøve å se den for oss, den første juryen i Norge. De første jurymedlemmene var nok litt forundret. Her hadde høyt utdannede embetsmenn tatt seg av dømningen av både høy og lav i alle år. Nå, som begynner å bli 120 år siden, skulle hverdagsmannen, folket, hvem som helst, bokstavelig talt, ta seg av saken.

Debatten som løp i forkant av innføringen av ordningen hadde i seg elementene av dagens debatt om juryordningen. Plutselig – eller etter en debatt som strengt tatt tok over 30 år – skulle lekmennene sitte og vurdere de skarpskodde juristenes argumenter og beviser. Etterpå skulle de si sitt, ikke begrunne det, men si hva de syntes. Skyldig eller ikke skyldig. Ferdig med det.

Vel, ferdig og ferdig. Av og til synes ikke fagdommerne at juryen gjør noen god jobb. De synes den er helt inkompetent, og setter dommen til side. Og det har det nok vært gode grunner til.

I BERGENS TIDENDE har vi kunnet lese eksempler på juryer som ikke har gjort noen god vurdering av beviser og argumenter. De har dømt så himmelropende feil at fagdommerne har benyttet retten sin til å sette dommen til side. Dermed er det blitt ny retts sak, nye påkjenninger for ofre og pårørende, og enda lenger å vente før

sakene er blitt avsluttet. I sedelighetssaker er den nye runden spesielt belastende.

Slike eksempler underbygger juristenes skepsis mot juryordningen. Pårørende og andre observatørens historier om uerfarne jurymedlemmer, jurymedlemmer som sovner underveis, eller som åpenbart ikke klarer å henge med under bevisførsel og lagmannens rettsbelæring, har samme effekt. Fronten mot juryordningen er da også blitt ganske så bred og sterk etter hvert. På er de juristene som forsvarer ordningen. Taleføre er de som gjør det motsatte. De ønsker seg en utvidet meddomsrett. Det betyr et drastisk redusert innslag av lekmenn, og tyngre innslag av fagdommere. Slik skal misforståelsene unngås, og forståelsen skjerpes. Slik skal dommene bli mer rettferdige, og mer forståelige. Og det høres jo besnærende ut.

DET ER LETT Å GLEMME hvorfor vi innførte juryordning i første omgang. Men den gangen, for over 100 år siden, ble det regnet som et stort og viktig skritt i demokratiseringen av Norge. Vanlige borgere skulle dømmes av likemenn, ikke av en overklasse av embetsmenn som ikke forsto hvilken verden lovbrüterne kom fra. Vissheten om at tiltalte i alvorlige straffesaker skal dømmes av likemenn regnes som en forutsetning for legitimiteten til vårt rettsystem.

Etter hvert er både likemannsbegrepet og klassedimensjonen blitt utvannet. Tidligere gjennomganger av ordningen har vist at det ikke er hvem som helst som sitter i juryen. Det stilles krav til kunnskap og livs-

erfaring hos medlemmene. Jurymedlemmer er ikke hvem som helst, og skal ikke være det heller. Det handler nettopp om at enkelte rettsaker krever mer enn evnen til å lytte. De krever kunnskap, men også empati, og analytisk evne. Det er mange biter av informasjon som skal settes sammen, det er ulike typer argumentasjon og taktikker som skal vurderes.

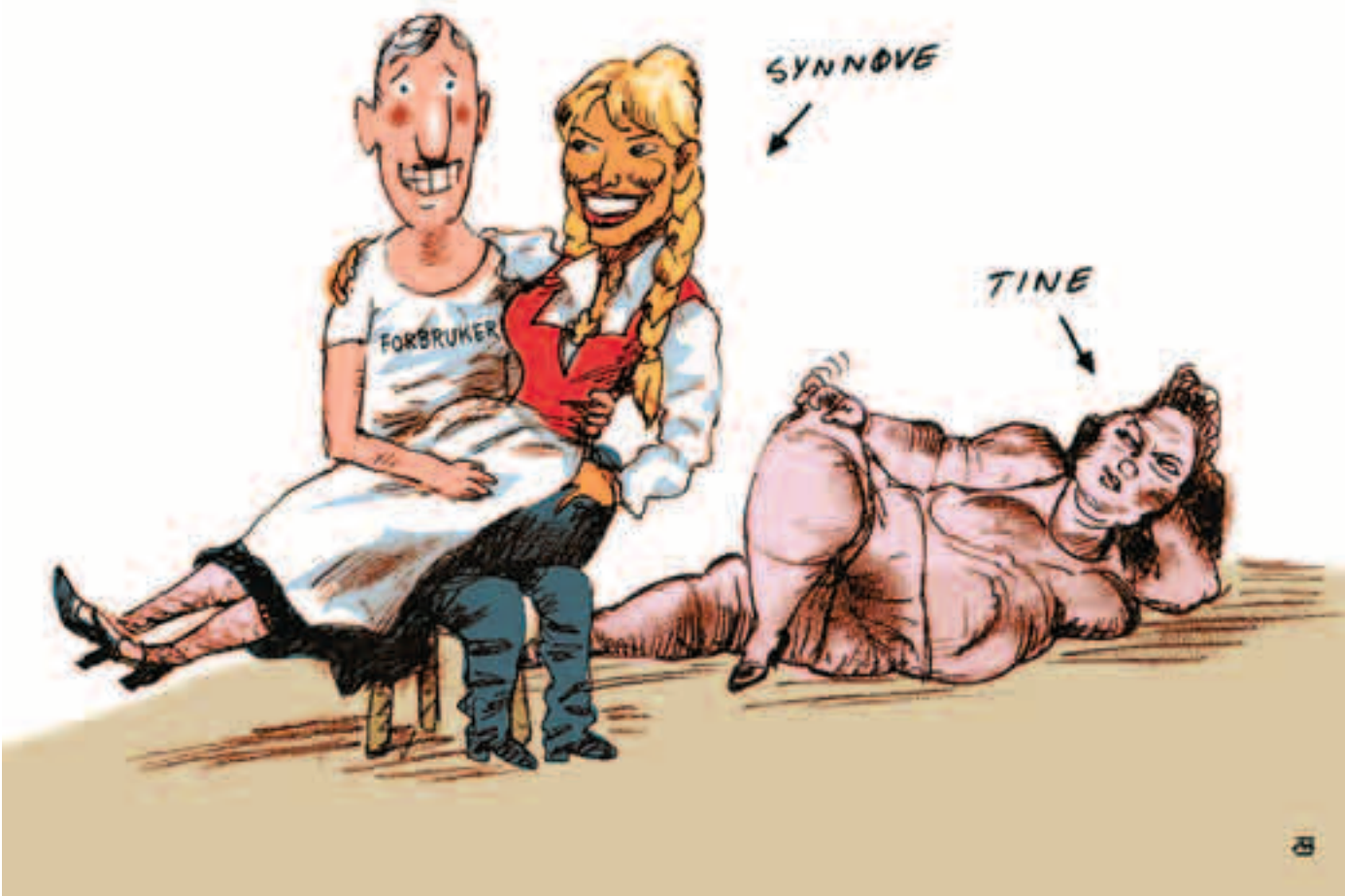
ET ARGUMENT MOT juryordningen er nettopp kompleksiteten i bevisførselen. De siste 100 årene er både sakene, bevisene og lovanvendelsen blitt mer komplisert. Spørsmålet er om hvermanns har mulighet for å forstå det hele. Enkelte dommer og tilsidesettelser tyder på det motsatte. Men parallelt med at rettsprosessen er blitt mer komplisert, er også lekdommerne blitt mer kompliserte, så å si. Utdanningsnivået har aldri vært høyere enn det er i dag, forskjellen mellom dem som arbeider i rettsystemet og lekmennene har aldri vært mindre. Argumentet om lekmenenes manglende evne til å forstå hva de er med på var sterkere for 100 år siden enn det er i dag. De fordommene jurymedlemmene beskyldes for å ha, finnes også blant juristene som så foraktfullt omtaler juryen. Dommerne er verken bedre eller verre enn oss andre, og vi vet at enkelte lovbrüterne har en dårlig sak allerede før de møter opp i retten rett og slett fordi de har vært der før. Dommene kan helt sikkert begrunnes med gode resonnmener og lovhenvisninger. Men det ligger en grad av skjønn bak en dom som ikke skal undervurderes. Det skjønnet forvalter flere enn juristene.

Juryordningen er blitt gjennomgått og anbefalt fjernet flere ganger. Både i 1981 og i 1993 konkluderte de offentlige utvalgene som skulle vurdere ordningen med at den burde avvikles. Hver gang har stortingsflertallet forhindret det. Ordningen vil bli utfordret igjen. Og skal juryordningen overleve er det nødvendig å vurdere den løpende, fortelle skrekkehistoriene, og diskutere hvordan ordningen kan forbedres.

DET FINNES GODE grunner for å styre sammensetningen av en jury bedre. Det er ikke nødvendig at en jury er dominert av medlemmer som ikke har sittet i en jury før. Det må også være mulig å forsikre seg om at jury-medlemmene har forstått rettsbelæringen. Juryens indre liv er det også viktig å få vite mer om. Det kan også være saker – som sedelighetssaker – som ikke egner seg for den typen juryer vi har i dag.

Men juryen er bare en side av saken. Når juristene brumler som verst høres det riktignok ut som om juryen er det eneste og største problemet med enkelte rettsaker. Men juristene har opplagt også en del å gå på. Hvis de leverer argumentasjon, prosedyrer og rettsbelæring som ikke er begripelige for folk flest, er det ikke nødvendigvis tilhørerne det er noe galt med. Det kan være avsenderen, juristen, som har et problem. Legitimiteten til rettsystemet bygger også på at det som skjer i en retts sal er begripelig. Så kan vi jo tenke over hvilket rettsystem vi får den dagen vi aksepterer at juristene bare snakker for og til hverandre.

MARVINS KOMMENTAR

Tine og avisenes store vinterjakt

••• **DEBATT**

Av Erik Kjøe

Hvis noen husker så langt, var avisenes jaktobjekt for to-tre uker siden dagligvarekjedenes krav til sine leverandører om rabatter, betaling for hylleplass m.m. Noen fant praksisen vel kreativ og til skade for forbrukerne. Så kom muligheten for et nytt og mer attraktivt bytte, Tine og deres angelige forsøk på å betale for å bli kvitt Synnøves oster fra ICAs hyller.

Jegere med ulike jaktmotiver har hengt seg på og sett muligheten til å nedlegge et enda større bytte, norsk landbruk i sin alminnelighet og bøndenes samvirke i særde-

leshet. Avisene har igjen jaget i flokk. Hvor er det blitt av deres ofte omtalte vilje og evne til å grave bak overskriftene?

Fra seriøst hold er det mer enn antydnet at Tine-saken er plantet for å få vekk støyen ved kjedenes praksis omkring kravet til rabatter. Er det sant? Er kjedenes rabattpraksis ikke lenger interessant? Er det påfallende at Tine-saken ble lansert da støyen om kjedenes rabattopplegg var sterk?

Tines administrerende direktør, Jan Ove Holmen, sa da Tine-saken kom opp at initiativet til å regne på rabatter som ville presse ut Synnøve, kom fra ICA og at Tine etter-

kom anmodningen, han beklaget det i ettertid og understreket at det ikke ble tatt med i de videre forhandlingene. ICA benektet at initiativet kom derfra. «Je jute,» sa Holmen på sin hede-marksdialekt i et avisintervju på et tidlig stadium i utviklingen. Forholdet ble lagt dødt etter et såkalt oppvaskmøte. Men hva er sannheten? Er selv Tine for svakt til å stå i oppreist i forhold til de mektige kjedene?

I kjølvannet av denne saken ble det tatt opp spørsmålet om ikke har noe direkte med Tine/Synnøve-saken. Det leder tanken hen på at nå gjelder det å smi mens liket er varmt. I tallrike innlegg

og i avisenes lederartikler kreves det at Tine skal deles opp i en råvare del og en markedsdel fordi den nåværende ordning kan ha ført til at Tine har forsynt sin industri med billigere råstoff enn konkurrentene har fått.

Statens Landbruksforvaltning har i kraft av jordbruksavtalen ansvaret for at dette ikke skal skje og har gitt Tine detaljerte pålegg om ordninger som skal gi et kontrollert skille mellom råstoffdel og industridel. Hva om avisene gravde litt i dette og undersøkte om Tine har levd opp til kravene til Landbruksforvaltningen?

Det hevdes med styrke at meierigiganten Tine (lille-

putten i nordisk sammenheng) må fratas makt. Blir de fire dagligvarekjedenes makt mindre om leverandørenes makt svekkes? Er det i forbrukerens interesse? Vil kjedenes plutselige omsorg for små og svake leverandører være når støyen har lagt seg og leveringsbetingelser skal avtales mellom David og Goliat?

Og hva med de tusener melkebønder hvis eneste mulighet til å bli hørt er å arbeide sammen gjennom sine samvirker? Blir Tines eventuelle bommert brukt i et politisk spill? Det er nok av graveoppgaver om det er sannheten avisene søker.

Det må være lov ...

••• **DEBATT**

Av Tor Eldevik, G.C. Rieber klimainstitutt, Nansen senter for miljø og fjernmåling, og Bjerknes senter for klimaforskning

Atle Andersson avviser bred og grunnleggende kritikk fra klimaforsker Eystein Jansen ved å henge seg opp i en detalj. Er det redelig av BTs journalist å gripe fatt i en mulig feilsitering når det er journalistens kompetanse og omgang med fakta det stilles spørsmål ved?

Andersson gikk «Bak nyhetene» i BT 17.2. og kommenterte iverksettelsen av Kyoto-avtalen under tittelen «Et globalt klimabedrag?». Mye av innholdet i kommentaren ble imøtgått av Bjerknessenterets direktør Eystein Jansen i et debattinnlegg i samme avis (21.2.). Dette fremprovoserte et prompte svar fra Andersson som mener seg feilsitert (22.2.). Det Jansens kritikk skal falle på, er hans innledende «Andersson skriver at en minoritet av forskere mener vi ikke går mot en varmere verden». Journalisten svarer at dette er «grevet ut av luftten», at det er «en fullstendig ukorrekt gjengivelse av hovedpoenget», og at det må «være lov å gjengi noen av mindretallets motforestillinger», uten å bli tillagt utslag».

Mon det? Andersson begrenser seg riktignok til det som angår menneskelige bidrag og dermed Kyoto, men en hårreisende oppsummering er det vel ikke Jansen gir? Anderssons tabloide valg av tittel er nevnt over, og det mulige «klimabedraget» det store flertall klimaforskere står for utmales med bred pensel. Det fortelles videre at det finnes et mindretall forskere med «redelige hensikter» som mener at virkningen av vår forurensning er «sterkt overdrevet» og at «det vi nå opplever er noe så udramatisk som naturlige klimavariasjoner». Selv om dette saklig sett er ganske uangripelig, har journalisten virkelig valgt sine ord med omhu. Opponenten til «bedraget» omtales som «redelige». Skal det forstås som om at vi andre oppfatter disse som uredlige? Det er fremdeles et åpent spørsmål hvor viktige de naturlige svingningene er for dagens klima. Men menneskeskapte eller ikke, «udramatisk» kan vel knapt de siste tiårs endringer kalles?

Nok flisespikking. Her følger et lite utvalg av Jansens mer fundamentale poeng som en skulle tro det var mer maktpåliggende for en journalist å imøtø. Om Anderssons opprinnelige innlegg generelt: «Det får være grenser for hvor langt «bak nyhetene» det går an å være»; om uenighet i FN's klimapanel: «Saken blir feilaktig fremstilt»; om kompetanse: det er «mange journalister som ikke vet hvordan naturvitenskapelig forskning foregår»; og ikke minst forskerens avsluttende hjertesukk: «det er plagsomt å være vitne til hvor lett deknning kjører seg inn i det vanlige svart-hvitt konfliktporet, og hvor lite vekt det legges på at det som står er korrekt».

Er noe feiloppfattet eller sitert, mottas for så vidt til svar med takk. Men det må være lov å håpe at journalisten først tar seg bryet med å svare på noe av Jansens grunnleggende kritikk.